

IDENTITET KATOLIČKOG VJEROUČITELJA

Temelj kompetencije i osnova suradnje

ANTE MATELJAN

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinjsko-Frankopanska 19
21000 Split

Primljeno: 5. 4. 2003.
Pregledni članak
UDK 371.124:268

Sažetak

Da bi se prepoznao identitet katoličkog vjeroučitelja, treba mu odrediti okvire, a oni se nalaze u kršćanskoj teološkoj antropologiji, odnosno u razumijevanju ljudske osobe kao nesavršenog i grešnog, ali i dragocjenog bića pozvanog na zajedništvo s Bogom i bližnjim u istini i ljubavi. Uz to, identitet vjeroučitelja je neodvojiv od razumijevanja vjeronauka u školi kao oblika ostvarivanja kršćanskog i eklezijalnog poslanja, kojemu je potrebno neprestano produbljivanje i usklađivanje po mjeri Kristovoj. Identitet katoličkog vjeroučitelja neodvojiv je od osnovnih značajki ljudske osobe na individualnoj i komunitarnoj razini, neodvojiv je od osobne vjere kao izgrađena odnosa s Bogom u Isusu Kristu po svjesnoj i aktivnoj pripadnosti zajednici Crkve, neodvojiv je od egzistencijalnog nastojanja da se kroz autentični odnos prihvatanja, traženja i pouke ostvari dijalog i svjedočanstvo ljubavi prema onima kojima je vjeroučitelj poslan. Optimalni rezultat kojemu je usmjerena trajna izgradnja i potvrđivanje identiteta vjeroučitelja jest postati znamen Boga živoga u današnjem svijetu.

Ključne riječi: kateheza, vjeroučitelj, konfesionalni vjeronauk, crkveno poslanje

*»Doista, vi ste, braćo, na slobodu pozvani!
Samo neka ta sloboda ne bude izlikom tijelu,
nego – ljubavlju služite jedni drugima.
Ta sav je zakon ispunjen u jednoj jedinjoj riječi,
u ovoj Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga!
Ako li pak jedni druge grizete i glodete,
pazite da jedni druge ne prožderete!
Hoću reći: po Duhu živite
pa nećete ugadati požudi tijela!«*

Gal 5, 13-16

je zamišljen: *Identitet vjeroučitelja – temelj kompetencije i osnova suradnje*. Doista krasan naslov oko kojega bi se dalo dosta mudrosloviti. Ipak, uzimam sebi za pravo da pred vas iznesen vlastito razmišljanje, u možda pomalo neuobičajenoj formi, i to upravo stoga jer mi se čini da bi ono trebalo ponuditi okvir u kojem bi se onda mogli dalje nastaviti razmatrati pojedinačni problemi.

1. UMJESTO UVODA

Obično se na prvo mjesto stavlja tema koja bi trebala dati usmjerenje izlaganjima što slijede.¹ I naslov prvoga izlaganja tako

¹ Ovo je izlaganje pročitano kao uvodno predavanje na skupu što su ga Ministarstvo prosvjete i športa RH i Nacionalni katehetski ured HKB organizirali za voditelje stručnih vijeća u Mariji Bistrici od 26. do 28. ožujka 2003. Tema skupa bila je *Trajno usavršavanje u vidu etičke i kršćanske kompetencije i metanoje vjeroučitelja i vjeroučenika u suradnji s obitelji i župnom zajednicom*.

Nemojte mi zamjeriti ako započnem s osobnom pričom. Teško mi je sjediti za računalom i smišljati što treba reći na stručnom ili znanstvenom skupu. Radije pođem u prirodu. U prirodi se bistre misli. Danas, na blagdan sv. Josipa poslijepodne penjem se na Mosor. Sjedam na stijenu. Duboko poda mnom more, visoko nada mnom nebo! Prekrasno sunčano ožujsko poslijepodne! Na burom izbistrenom obzoru, kao na dlanu pred sobom brojim: Brač, Hvar, Vis, desno Drvenik Veli i Mali, Šolta i Čiovo. U daljini se nazire čak i Biševo. A lijevo obrisi Korčule i Pelješca. Dovoljno je samo malo pomaknuti pogled i eto Biokova. Vrhovi Sveti Ilija i Sveti Jure pod sniježnom kapom. Na svetkovinu svetog Josipa, zaštitnika Hrvatske, gledam sve te divote i odmorio bih dušu da oko mene nisu spaljena šuma, izgorjeli maslinici, u drač zarasli vinogradi. Sve do pod sam vrh. Pitam se: Tko sam ja? Zadivljen nebom i zemljom, obradovan toplinom sunca, ražalošćen paljevinom! I što ovdje čekam? Nije li mi poći, zasukati rukave i okopati barem jednu maslinovu mladicu, da urodi plodom mira?

Eto, to iskustvo i takvi osjećaji potakli su me na traženje mjera za utvrđivanje identiteta katoličkog vjeroučitelja – na traženje onoga po čemu vjeroučiteljsko djelovanje može biti doista kompetentno i što ga može učiniti sposobnim za suradnju na dobro, na mir, na spasenje. Ovo dosad rekoh jer stalno imam na umu ono što papa Ivan Pavao II veli kad svjedoči: »Nažalost, otpor Duhu Svetomu – što ga Pavao osvjetljuje s obzirom na iznutrašnju i osobnu dimenziju kao napetost, borbu, pobunu što se diže u čovjekovu srcu – u različitim razdobljima povijesti, a osobito danas, nalazi i svoju vanjsku dimenziju te se izražava u naučavanju, kulturi i civilizaciji kao filozofski ili ideološki sistem ili akcioni i odgojni program međuljudskih odnosa.«² U

tom svijetu, obilježenom kulturom smrti, tražiti nam je svoj jedinstveni matični broj, svoje izvoriste i odredište, svoje zvanje i zanimanje, svoj identitet.

2. PRETPOSTAVKE ISPRAVNOG RAZUMIJEVANJA

Ne samo za razumijevanje ne samo mjesta i uloge vjeroučitelja u školi, nego baš za razumijevanje njegova temeljnog identiteta, potrebno je na umu imati nekoliko pretpostavki. Prva je ispravno razumijevanje konfesionalnog vjeronauka u školi; druga je ispravno razumijevanje poziva i poslanja svakog Kristovog vjernika; treća je razumijevanje potrebe neprestane izgradnje i ispravljanja, kako na razini osobne vjere i života tako i na razini katehetske struke.

Potrebno je, za ispravno razumijevanje ovog izlaganja, također biti svjestan i još nekih pretpostavki od koji smo pošli. Prva je da nam je pred očima vjeroučitelj bez obzira na to radi li se o osnovnoj ili srednjoj školi, odnosno gledom na vjeroučiteljsko poslanje kao takvo; druga je osnovna usmjerenost na vjernike laike, dakle ostavljajući po strani vjeroučitelje svećenike, redovnike i redovnice – a koji bi tim više trebali imati još prepoznatljivije značajke identiteta katoličkog vjeroučitelja; treća je da se ne želimo baviti pojedinačnim problemima, što se mogu pojaviti primjere u slučajevima kad je vjeroučitelj i nastavnik nekog drugog školskog predmeta, ili pak što, tko i kako treba učiniti kad se nastavnik katoličkog vjeronauka nađe u situaciji koja je u objektivnom nesuglasju s naukom i praksom Crkve.³

² IVAN PAVAO II, *Dominum et Vivificantem. Gospodina i Životvorca*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997, br. 56.

³ Nisu mi poznate upute HBK-a ili NKU-a glede rješenja nekih mogućih konfliktnih situacija.

Čovjek je put Crkve, poznata je krilatica s početka pontifikata Ivana Pavla II.⁴ A čovjek ima svoje pravo mjesto u obitelji, koja pak »izvire iz one iste ljubavi kojom Stvoritelj grli stvoreni svijet«⁵. U naslovu ovog savjetovanja stoji: *Trajno usavršavanje u vidu etičke i kršćanske kompetencije i metanoje vjeroučitelja i vjeroučenika u suradnji s obitelji i župnom zajednicom*. Nabrajajući prije navedene odrednice, jasno je da tek uzgred možemo dotaknuti tako važnu dimenziju kao što je odnos vjeroučitelja i njegove vlastite obitelji, kao i odnos s obiteljima vjeroučenika. Konačno, dovoljno je pogledati svu kompleksnost navedenih ciljeva stručnog skupa⁶ da se razumije kako nam svu tu širinu ovdje nije moguće obuhvatiti.

2.1. Konfesionalni vjeronauk u školi

Prva pretpostavka za razumijevanje teza o identitetu vjeroučitelja polazi od činjenice da se u školi radi o konfesionalnom vjeronauku, a ne tek o nekoj religijskoj pouci ili pak o religijskoj kulturi. O tome je prigodom uvođenja vjeronauka u školu bilo nadugo i naširoko govora (što ne želimo ovdje ponavljati).⁷ Bitno nam je samo uputiti na osnovne dokumente, kao što su *Plan i program nastave katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*⁸, te *Program nastave katoličkog vjeronauka za srednje škole*⁹, koji – na temelju *Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske na području odgoja i kulture*, te *Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama* – izričito kažu: »Konfesionalno obilježje vjeronauka utemeljeno je na univerzalnom odgojnom i kulturnom značenju religiozne činjenice za osobu, kulturu i cijelo društvo... Teološko-crkveno ute-

meljenje školskog vjeronauka polazi od naravi i poslanja Katoličke crkve u suvremenom svijetu, koja je pozvana, poslana i dužna upoznati sve ljude koji to žele s porukom kršćanske vjere o Bogu i čovjeku, o najdubljim pitanjima ljudskog života i svijeta.«¹⁰ To što je teoretski tako stručno izraženo, u dijelu koji se bavi »načelima i ciljevima školskog vjeronauka« kazano je lapidarno i jasno: »Crkva školskim vjeronaukom želi omogućiti i ostvariti susret djece i mladeži s porukom Isusa Krista. Cilj joj je da učenici, u perspektivi kršćanske Objave i tradicije Crkve, 'istinito i sigurno' upoznaju vjeru kojoj pripadaju, da dublje spoznaju Kristovu osobu i cjelovitost evanđeoskog navještaja.«¹¹

Kršćanski, odnosno katolički konfesionalni vjeronauk nikada ne smije zanemariti ono o čemu papa Ivan Pavao II govori razmatrajući *božansku pedagogiju*: »Dodirujemo ovdje bitnu točku po kojoj se kršćanstvo razlikuje od drugih religija, u kojima je od početka izraženo traženje Boga sa strane

4 IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis* – Otkupitelj čovjeka, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985, br. 14.

5 IVAN PAVAO II, *Pismo obiteljima*, IKA, Zagreb 1994, br. 2.

6 »Omogućiti povećanje komunikacijskih, metodičkih, organizacijskih kompetencija voditelja stručnih vijeća vjeroučitelja, osposobiti ih za trajnu unutarnju metanoju, pospješiti rast njihove svjedočke kompetencije, radi kvalitetnog obavljanja dužnosti voditelja stručnog vijeća.«

7 Usp. Katehetski kolokvij *Aktualno stanje školskog vjeronauka i župne kateheze u Crkvi u Hrvata*, u: »Kateheza« 20(1998)3 (tematski broj)

8 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program nastave katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, Zagreb 2002. (Za vrijeme pisanja ovog teksta pred konačnim odobrenjem HKB-a.)

9 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Program nastave katoličkog vjeronauka za srednje škole*, Zagreb 2002.

10 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program nastave katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, »Temeljna polazišta«, br. 1.

11 *Isto*, br. 2.1.

čovjeka. Kršćanstvo je pokrenuto Utjelovljenjem Riječi. Tu nije samo čovjek koji traži Boga, nego Bog dolazi osobno da o sebi govori čovjeku i pokazuje mu put na kojem ga je moguće dostići... *Utjelovljena Riječ je dakle ispunjenje čežnje prisutne u svim religijama čovječanstva*: to je ispunjenje djelo Božje i nadilazi svako ljudsko očekivanje. To je tajna milosti.«¹² Drugim riječima, konfesionalni vjeronauk je upućivanje na susret s Bogom i posvjedočenje o stvarnosti tog susreta u zajednici Crkve.

Opći direktorij za katehezu, naglašavajući odnos razlikovanja i komplementarnosti kateheze i školskog vjeronauka, ističe: »U svijetu kulture, koji učenici prihvaćaju i koji je određen znanjima i vrijednostima koje pružaju ostali školski predmeti, školski vjeronauk polaže dinamični kvasac evanđelja i nastoji da doista može dodati i druge elemente znanja i odgoja, kako bi evanđelje proželo način razmišljanja učenika na području njihova odgoja i obrazovanja, te kako bi se usklađivanje njihove kulture provelo u svjetlu vjere.«¹³ A prožimanje života evanđeljem ne može biti drugačije osim po susretu s Kristom! Odnosno, da se poslužimo riječima Ivana Pavla II, neprestano treba imati pred očima činjenicu da sadržaj vjeronauka »nije zbirka apstraktnih istina, nego priopćavanje živog Božjeg otajstva«¹⁴.

2.2. Trajno usavršavanje

Nedavno objavljeni dokument Hrvatske biskupske konferencije, pod naslovom *Na svetost pozvani*, kaže ovako: »Stoga je od posebne važnosti zadatak usklađivanja svih odgojnih, odnosno katehetskih čimbenika, tj. obitelji, župne zajednice i škole, kao i školovanje osposobljenoga kadra koji će provoditi katehezu u novim i uvelike promijenjenim prilikama. Velika je odgo-

vornost na svima, osobito na vjeroučitelju. On bi trebao nastojati otkloniti sve zapreke, kako bi Krist po njemu kao oruđu, poučavao i prosvjetljivao one koji su mu povjereni. U tom smislu prava formacija za vjeroučiteljski poziv treba uključivati i odgoj za otvorenost Duhu Isusa Krista, za prihvaćanje njegovih poticaja i za oslanjanje na njegovo vodstvo. To znači da se vjeroučitelji trebaju odgajati i usavršavati ne samo stručno nego i za život iz vjere koju prenose i poučavaju. Stoga je potrebno naći načina kako buduće vjeroučitelje i duhovno odgajati usporedo s intelektualnom pripravom, te kako ih kasnije, također u tom smislu, pratiti i pomagati.«¹⁵

Što zapravo sadrži poziv na svetost i kako se on ostvaruje? Prvotno, to je poziv na izgrađivanje sve dubljeg i intimnijeg odnosa s Bogom, te na produbljivanje zajedništva i solidarnosti s bližnjima.¹⁶ U tom kontekstu dovoljno se je sjetiti važnosti osobne, obiteljske i zajedničke molitve, te sakramentalnog života. To, pak, što vrijedi za svakog vjernika, tim je značajnije za onoga koji poučava u vjeri. Zahtjev poziva na svetost zahtjev je »poziva na savršenstvo djelotvorne ljubavi«¹⁷.

Dobro je poći od tvrdnje T. Ivančića, koji je odrješit: »Nema sumnje da vjero-

¹² IVAN PAVAO II, *Tertio millennio adveniente. Nadolaskom trećeg tisućljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996, br. 6.

¹³ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured, Zagreb 2000, br. 73.

¹⁴ IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*, Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 7.

¹⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, Glas Koncila, Zagreb 2002, br. 21.

¹⁶ O značenju zajedništva u vremenu koje je pred nama usp. IVAN PAVAO II, *Nuovo millennio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001, br. 43-45 (Duhovnost zajedništva)

¹⁷ IVAN PAVAO II, *Christifidelis laici. Vjernici laici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990, br. 16.

nauk u školama predstavlja za Crkvu i državu nadu, jedinstvenu šansu, golemi potencijal duha. O Crkvi, kako će usmjeriti vjeroučitelje, ovisi da li će vjeronauk biti farsa ili istina, da li će se ostvariti evangelizacija i duhovna obnova društva ili će to ostati promašena prilika.¹⁸ A to se usmjerenje praktično ostvaruje najprije po temeljnoj, a zatim po trajnoj, stručnoj i duhovnoj, formaciji vjeroučitelja.

Problem trajnog usavršavanja također dotiče i problem svojevrsnog identiteta katehetike kao teološke discipline. To uočava i Emilio Alberich, te naglašava potrebu da se katehetiku bolje razumije kao »crkvenu djelatnost«, uz odgovarajuće shvaćanje važnosti pastoralne teologije i otvorenosti multidisciplinarnosti i interdisciplinarnom dijalogu. Sve se to također reflektira i na pitanja strukture i načina osnovnog teološko-katehetskog studija, te njegove moguće reforme.¹⁹

Na drugom mjestu, pastoralne smjernice dokumenta *Na svetost pozvani* upućuju: »Osobito valja istaknuti nužnost trajnoga usavršavanja vjeroučitelja, jer je to jedan od osnovnih uvjeta za kvalitetan vjeronauk. Da bi mogli ispuniti svoj vjeroučiteljski poziv i poslanje, vjeroučitelji, pa i svećenici, dužni su redovito sudjelovati na stručnim katehetskim skupovima.«²⁰ Jasno je da bez prave pripreme i formiranja u pitanje dolazi učinkovitost katehetskog nastojanja.

Dakle, kako proizlazi iz kršćanske teološke antropologije i relevantnih crkvenih dokumenata, temelj identiteta i osnova svake suradnje katoličkog vjeroučitelja krije se u vlastitom odgovoru Božjem pozivu, te osposobljenju za njegovo izvršavanje u Crkvi. Tako osobni odgovor pozivu na svetost postaje svjedočanstvo, svjetlo, putokaz i pomoć, ispružena ruka i oslonac.

3. TEZE ZA IDENTITET KATOLIČKOG VJEROUČITELJA²¹

Kao uvod u specifični govor o identitetu katoličkog vjeroučitelja, neka nam posluži *Opći direktorij za katehezu*: »Katehetski poziv vjernika laika proistječe iz sakramenta krštenja i ojačan je krizmom, sakramentima pomoću kojih sudjeluje u svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi Kristovoj. Osim zajedničkog poziva na apostolat, neki laici se osjećaju iznutra pozvanima od Boga da prihvate zadaću kateheta. Crkva potiče i odabire taj božanski poziv i dodjeljuje poslanje katehizacije. Gospodin Isus tako na osobit način poziva muškarce i žene da slijede njega, učitelja i odgojitelja učenika. Taj osobni poziv Isusa Krista i odnos s njime pravi je pokretač djelovanja katehete. Iz te, po ljubavi stečene spoznaje Krista rađa se neodoljiva želja naviještati, 'evangelizirati', druge privoditi vjeri u Isusa Krista.«²²

¹⁸ T. IVANČIĆ, *Crkveno-svjedočko zvanje i poslanje vjeroučitelja u suvremenoj hrvatskoj školi*, »Kateheza« 21(1999)4, 312-318, ovdje 312.

¹⁹ Usp. E. ALBERICH, *Katehetika između pedagogije i teologije: podvojenost predmeta u potrazi za priznanjem*, u: »Kateheza« 23(2001)2, 162-168.

²⁰ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 24. Usp. *Opći direktorij za katehezu*, br. 234-238, gdje se uz »svrhu i narav formacije« pružaju i »nadahnjujući kriteriji« za formaciju.

²¹ Niti u najnovijoj razradi opće katehetske problematike, odnosno u temeljnom dokumentu *Opći direktorij za katehezu* ne nalazimo cjelovit i zaokružen dio o kateheti – vjeroučitelju. Taj vid je potrebno iščitati iz cjeline dokumenta, a posebno je prisutan u III. dijelu (Pedagogija vjere, usp. br. 143-147), te u V. dijelu (Kateheza u partikularnoj Crkvi) gdje se govori o katehetskim djelatnicima u partikularnoj Crkvi (br. 215-232), te o formaciji za katehetsku službu (br. 233-252). Shema ovog dijela izlaganja složena je prema: A. MATELJAN, *Deset teza za kršćansku katehezu*, u: »Kateheza« 21(2001)4, 300-311.

²² *Opći direktorij za katehezu*, br. 231. O identitetu vjeroučitelja usp. L. SORAVITO, »Vjeroučitelj«,

Treba naglasiti da su misli što slijede izrasle prvenstveno iz teološkog razmišljanja, odnosno one su pokušaj da se artikuliraju ključne teme teološke antropologije, ekleziologije i konačno kršćanske eshatologije, dakle ono što je više *vjero* – u vjeroučiteljskom poslanju, dok je specifična *učitelj-ska* dimenzija stavljena u drugi plan, nadajući se da će o tome biti više govora u izlaganjima kompetentnih kateheta, te pedagoga i metodičara.²³ Uz već spomenuto, ovim se tezama želi istaknuti nužnost cjelovitog navještaja vjere, u koji je svakako uključena cjelovitost osobe navjestitelja – vjeroučitelja.²⁴

3.1. *Katolički vjeroučitelj: cjelovita osoba*

Oj, budi svoj! Ta stvoren jesi čitav,
U grudi nosiš, brate srce cijelo;
Ne kloni dušom, i da nijesi mlitav,
Put vedra neba diži svoje čelo! ...

Oj, budi svoj! Ta Božji ti je zamet,
A Bog sve mrzi što je laž i varka;
I neka ti je vazda vedra pamet,
I srce vrelo, duša čista, žarka;
Nek ravno um i srce tvoje važu,
Tek tako bit ćeš čovjek, brate moj!
Da zli i dobri ljudi smjerno kažu:
Da, on je svoj!²⁵

Biti čovjek znači biti svoj, biti osoba! A biti osoba znači biti Božje stvorenje koje priznaje i prepoznaje svoga Stvoritelja. To znači prepoznati se od Boga stvoren i dan, npr. kao muškarac ili kao žena. Ne i jedno i drugo. Ili niti jedno niti drugo. To znači biti usmjeren drugoj osobi, biti u odnosu, prepoznati svoje živo ime u doba nakaradnosti kad se više niti zna niti želi znati tko je tko!

Biti osoba znači biti svjestan ne samo svoje stvorenosti nego i pale naravi, greš-

nosti, sklonosti grijehu, zlu i nepravdi, svjestan da je nužno svakoga dana bdjeti nad sobom, usmjeravajući sebe, nesavršenoga, kraljevstvu Božjemu, čineći sve što se može ali ujedno i udarajući se u prsi s riječima *Gospodine, budi milostiv meni grešniku!* I sve to s radošću da Bogu ne trebaju samo savršeni (ta što bi onda on radio), nego suradnici.

Cjelovitosti osobe pripada duhovnost. Duša i duh. Vjeroučitelj je stoga duhovna osoba, čovjek duha koji prepoznaje i dobro poznaje vrednote odozgo, sretan što mu u ruku nisu dana sredstva straha nego polog riječi i snaga duha!

Biti duhovan znači biti *anthropos pneumatikos*. Duhovan je čovjek prožet snagom Božjom i njegova je riječ, i gesta, i stav, i sve nastojanje označeno onim plodovima što ih Pavao nabroja: *A plod je Duha: lju-*

u: *Religijskopedagoško-katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, str. 794-798; S. RIVA, *Una nuova tipologia del catechista per la catechesi del nostro tempo*, LDC, Leumann (To) 1977; L. SORAVITO – C. BISSOLI, *I catechisti in Italia. Identità e formazione*, LDC, Leumann (To) 1983.

23 Ovu temu je prodrobnije obradio R. PALOŠ, *Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 23(2001)1, 18-33.

24 Usp. R. PALOŠ, *Temelji cjelovitog navještaja vjere*, u: »Kateheza« 19(1997)4, 273-286. Osoba, izražavajući iz odnosa, postaje za drugoga šansa i nada: »Osobom ću nazvati onoga pojedinca koji realno postoji u polju neke zajednice te tako s drugima ostvaruje istinsko zajedništvo u koje je on uvučen svojom aktivnošću, na taj način da sebe u potpunosti daruje drugima, i pasivnošću, ako je sam proizveden od drugih. To je onaj odnos u koji čovjek, barem potencijalno, unosi svega sebe i sve svoje sposobnosti; to je onaj događaj, u kojemu čovjek u otvorenosti drugoga iskustava činjenicu vlastite egzistencije; to je ono čudo probuđenosti, u kojemu se čovjek povraća sebi u refleksivnosti vlastite svijesti; to je ona stvaralačka aktivnost pojedinca, čiji su proizvodi vječni.« (I. CVITANOVIĆ, *Odnosi. Osoba i zajedništvo*, Biblioteka Buvina, Split 1994, str. 36)

25 A. ŠENOVA, »Budi svoj«, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, A. Šenoa I, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1964, str. 171-172.

bav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost. Protiv tih nema zakona!

U vremenu bezdušnosti – biti vjeroučitelj na osobit način znači biti duševan. A za to treba srčanosti. Čistoga srca. Mali princ reče da se samo srcem dobro vidi! Identitetu vjeroučitelja pripada ljudsko srce! Ali biti duhovan znači i više! Sveto pismo govori o Bogu koji vidi i prožima srce i bubrege. Biti duhovan znači imati prave duhovne bubrege. Znači duhom pročišćavati ono što kroz nas prolazi, i ono što je štetno izbacivati, odstranjivati, a što je korisno zadržavati i poticati da posluži na izgradnju. Vjeroučitelj kao ljudska osoba treba biti mirisan Božjim mirisom, mirisom duha, što se jasno razlikuje od svakoga smrada.

3.2. Katolički vjeroučitelj: iskreni vjernik

Vjeroučitelj nije samo čovjek! On je čovjek Božji, kršćanin, koji čvrsto vjeruje da nije samo on koji traži nego je još više tražen! Bog je onaj koji njega, u Isusu Kristu, neprestano zove i traži!

I ako je njegov poziv *vjero-nauk*, onda je kristoobličnost njegova glavna oznaka! Kristoobličnost u navještaju i u svjedočenju vjere znači da je mjera i metar kojim se vjeroučitelj mjeri osoba Sina Božjega, pravoga čovjeka, Isusa iz Nazareta! Stoga biti vjeroučitelj nije isto što i biti nastavnik religijske kulture ili etike temeljene na nekim općereligijskim korijenima ili na nedefiniranim humanističkim osnovama. Jer tu je posrijedi osobiti odnos prema Isusu Kristu!

Vjeroučitelj može naučavati vjeru onoliko koliko je zna. A vjeru zna onoliko koliko je uronjen u osobni odnos s Bogom. Vjerovati se može samo osobno. Da, vjerujemo kršćansku vjeru, vjeru Crkve, ali

vjerujemo činom osobne vjere koja nas prožima – ili je nema.

Vjeroučitelj može doista to biti jedino kao vjernik. Ako nije vjernik, onda može nešto pričati iz druge ruke, može biti samo predavač, izvjestitelj s bojnog polja života koji je (misleći kako je pametan) izabrao da ne izabere i da se ne nade ni na kojoj strani. Neopredijeljeni vjeroučitelj je nevjeroučitelj jer je vjera opredjeljenje za Krista, Spasitelja i Gospodina! A susresti vjeroučitelja nevjernika, nevjeroučitelja, je strahota. To je isto kao biti u braku samo iz interesa, bez ljubavi, s onim koga niti volim niti mi je do njega stalo nego samo mislim kako ću ga iskoristiti.

Mjera kojom se je vjeroučitelju mjeriti sam je Isus Krist! Tu mjeru niti može, niti smije zaobići mjereći sebe. Njom mu je mjeriti svakog svoga vjeroučenika, pa i svakog čovjeka. Samo iz dubine vjerničkog iskustva vjeroučitelj zna i može razlikovati pravo od krivoga. A po mjeri vjere može se ispravno razlikovati pravi od krivog vjeroučitelja!

3.3. Katolički vjeroučitelj: uvjereni katolik

Vjeroučitelj konfesionalnog, katoličkog vjeronauka i u školi bi trebao biti javno poznat i prepoznat kao katolik. A to znači da vjeroučitelj – ako doista to želi biti, treba biti čovjek Crkve, i to ne samo po crkvenom mandatu nego i po svome unutrašnjem dubokom uvjerenju. Drugačije rečeno, katolički vjeroučitelj nije niti smije biti nekakav privatni poduzetnik koji je iskoristio trenutak i uvalio se u zgodan posao, obavljajući ga manje ili više profesionalno.

U izrazitoj krizi svijesti eklezijalnosti, što ne znači tek pripadnosti Crkvi kao organiziranoj skupini, ili kao poduzeću, nego u krizi svijesti o pripadnosti otajstvu Crkve

koje živi od vršenja spasenjskog poslanja što se ostvaruje i navještajem, biti nastavnik konfesionalnog vjeronauka u školi znači jasno zapisati u svijest vlastitu ukorijenjenost u zajednici vjere.

Premda treba razlikovati školski vjeronauk i župnu katehezu (a boli u udžbenicima katoličkog vjeronauka čitati hvalospjeve poganstvu i pogrde na račun kršćanske tradicije!), sigurno je da će školski vjeronauk bez oslonca na zajednicu vjernika biti prazan, a nastavnik vjeronauka bez eklezijalne svijesti šupalj.

Ako vjeroučitelj nije svjestan svoje pripadnosti Crkvi i svojeg eklezijalnog poslanja, gdje će pronaći vlastiti identitet? Ako nije dio Tijela Kristova, u kojem služi čitavom organizmu, ne preostaje mu doli da se ogradi i sindikalno brani od tuđe, ugrožavajuće crkvene strukture.

Katolički vjeroučitelj nije niti treba biti skromni crkveni miš što živi od mrvica, on mora biti sustolnik za stolom Gospodnjim! Još više, on je živa karika u lancu crkvenog zajedništva. Njegova uključenost u župu mora biti vidljiva, jasna i aktivna. Osjećaj za mjesnu Crkvu, čak i usprkos nerazumijevanju, trud oko uključivanja u zauzetu brigu oko navještaja, pomoć u župnoj katehezi i sakramentalizaciji, jesu svjetla koja će rasvijetliti njegovo poslanje kako vjeroučenicima tako i njihovim obiteljima, odnosno svim vjernicima!

Veli sveti Petar da smo kuća Božja i Božja građevina. Vjeroučitelj je graditelj na toj Božjoj građevini, kako duhovnog života svakog vjeroučitelja, tako i na građevini Crkve, Tijela Kristova! Ali graditelj je svjestan da ne gradi sam! Gradi najprije materijalom koji mu je dan, potom na temeljima što su ih drugi sačinili, te konačno u trajnoj suradnji s drugima!

Katolički vjeroučitelj je po svom poslanju katolički, to će reći uključen u organi-

ko jedinstvo u kojem ima svoje važno, ali ne isključivo mjesto. I tako postaje graditelj zajedništva i jedinstva među vjeroučenicima, pa i među nastavnim osobljem. A ako on ne su-rađuje i ne iz-građuje, vrlo mu se lako može dogoditi da raz-građuje!

3.4. *Katolički vjeroučitelj: sretni susretnik*

Vjeroučitelj vjernik ne može biti doli sretnik, jer je Krista sreo. Susreo. Pa je susretnik. I poput Krista ne može doli i sâm proći zemljom (školom svojom) čineći dobro: poganima, bezbožnicima, grešnicima. Katolički vjeroučitelj je jedan od onih koji su čuli riječ: *Podi za mnom; dodi i slijedi me!* On se je usudio poći, možda i ne znajući koliko je put dalek! Uputio se imajući pred očima jasan horizont, a kad mu se primakao, otkrio je da to nije sve, nego da se put proteže daleko više i da mu treba neusporedivo više hrabrosti nego što je prije mislio! Vjeroučitelj na putu nije samo putnik, nego prije i iznad svega suputnik! A suputništvo je najčešće i supatništvo. Inače ostaje samo usputništvo.

Biti putnik znači vrednovati sve: i vrijeme i prostor, iskoristiti putovanje na pravi način, ne zaboravivši cilj, ne odmičući se niti neprestano okrećući! Pravo putovati znači i odmoriti se kad i koliko treba, prepoznati umor svojih suputnika i osvježiti ih vlastitim veseljem, i radošću, i mirom, i utjehom, podijeliti svoje i biti dionik blaga svoga bližnjega.

Putovati kao vjeroučitelj znači biti svjestan obveza o pridržavanju uputa na putu, znakova putnih, zapovijedi Božjih i crkvenih, i moralno ispravnih ljudskih zakona, jer jedino tako on svojim suputnicima može biti istinska pomoć, oslonac na uzbrdicama, pa i kočnica na strmoglavljenim nizbrdicama.

A za svako skretanje s puta, za svako zakazivanje kočnice, za svako otkazivanje motora, zapinjanje u glibu, valja se i vjeroučitelju udariti u prsa, povući u tišinu duše, i zamoliti snagu duha za pravu metanoju, jer jedino ga po njoj Bog izvlači iz blata i beznada, odgovara i daje snagu za rast prema nebu!

3.5. *Katolički vjeroučitelj: zauzeti tražitelj*

Katolički vjeroučitelj, znajući da se nalazi na putu, vodi računa da mu je neprestano tražiti. Tako on ne samo za sebe nego i za druge traži: Traži pred Bogom, među ljudima, u svijetu! Katolički vjeroučitelj otkriva da mu je zadaća da traži i potvrđuje utemeljenje vlastitog identiteta, da traži svoje izvoriste i uporište svoga postojanja, da traži razloge i smisao mučnoga puta križa kojim nam je svima putovati kroz mrak do svjetla uskrasne zore.

Katolički vjeroučitelj je zauzet u traženju i sretan kad mu se pridruže drugi tražitelji da bi zajedno s njime pokucali na vrata i upitali: »Učitelju, gdje stanuješ?« Zna da je dio njegova poslanja otkrivanje tragova blizine na putu ljubavi, kucanje na vrata srca i duše i pozivanje na pronalaženje putova zajedništva.

Katolički vjeroučitelj je tragač za jedinstvom i osvjetljivač uskih i strmih putova mira i tolerancije među ljudima, dijaloga među tražiteljima Boga, ekumenskog razumijevanja među kršćanima, otvorenosti prema svijetu i zadivljenosti pred čudom postojanja.

Identitet katoličkog vjeroučitelja prepoznaje se u radosnom otkrivanju a ne skrivanju bisera i blaga pronađenog na Božjoj njivi povijesti i života, u zahvalnom blagoslovu za svaki darovani dan, u hrabrosti da se u zjenama drugoga nađe onaj koji

reče: *Što god učiniste jednom od ove moje braće, meni učinite!*

Jer, jedino neprestano tražeći (i kako Isus reče: moleći), vjeroučitelj će naučiti sâm otkrivati blago skriveno u srcu te pomoći da žedni tražitelji kojima je poslan pronađu izvor žive vode što se otkriva jedino onima koji ga svim srcem traže.

3.6. *Katolički vjeroučitelj: sigurni znalac*

Ponetko će se naježiti kad među oznakama identiteta katoličkog vjeroučitelja ugleda stručnu kompetentnost stavljenu tek na pretposljednje mjesto. Pa ipak je na to mjesto stavljam svjesno jer baš kao profesor teologije znam koliko je »vjersko znanje« povezano s temeljnim izborom i trudnim nastojanjem oko autentičnog kršćanskog života te da ono nije uzrok, nego konačni rezultat.

Ipak, ne valja zaboraviti da je znanje oruđe. Ne oružje, nego vjeroučiteljevo oruđe, bez kojega se ipak ne može ništa obraditi. Nije dovoljna dobra volja, nego je potrebno znanje i poznavanje načina na koji će to znanje i iskustvo biti posredovano.

Vjeroučitelj ne mora imati znanje baš za »milijunaša«, ali ne smije ni pasti na pitanjima za nekoliko stotina kuna. Znanje treba biti što je moguće sveobuhvatnije. Osim toga teološko znanje mora biti cjelovito. Vjeroučitelju treba biti jasan nauk Crkve o Bogu, čovjeku i svijetu, o povijesti i budućnosti, o utemeljenju vrednota i moralnim kvalifikacijama ljudskog djelovanja.

To znanje mora biti toliko jasno da ne pomiješa sadržaj vjere i inkulturaciju, da ne zamijeni evanđelje sinkretizmom niti osobnu odgovornost općim mišljenjem. Samo kompetentan vjeroučitelj može biti hrabar, onoliko koliko to zahtijeva svjedočenje evanđelja.

Naravne sposobnosti omogućuju da se znanje osjeti, produbi, iznese i da postane, upravo kao temelj kompetencije, osnova suradnje. Suradnje s kim? S vjeroučenicima ponajprije, pa s drugim vjeroučiteljima. S drugim nastavnicima u školi i s onima koji traže!

Dakle, za svaku je suradnju potrebno znanje! Jer, kako ćeš raditi ako ne znaš? Kako ćeš surađivati ako ne znaš? A jedno ćeš surađivati ako sve svoje znanje svedeš na podatke! Naime, da se ne zaboravi, postoje i druge vrste znanja: znanje uma, znanje srca, znanje povjerenja, znanje djela! Sveto pismo veli da preveliko znanje napuhuje. Ni to se ne smije zaboraviti. Konačno, samo Bog sve i pravo zna!

3.7. Katolički vjeroučitelj: još uvijek (za)ljubljeni!

Konačna mjera autentičnog identiteta i kompetencije katoličkog vjeroučitelja nije drugo doli mjera zaljubljenosti (ne zaludečnosti) u Isusa Krista. Jer ljubav, Božja ljubav je prava i konačna mjera našega postojanja i našeg identiteta!

Može zvučati posve banalno (ljubav je banalna samo za one koji su je izdali, a za one koji je žive ona to nikad ne može biti), ali ovdje ne preostaje ništa drugo doli ponoviti riječi sv. Pavla: »Kad bih sve jezike ljudske i anđeoske govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih mjed što ječi ili cimbal što zveči. Kad bih imao dar prorokovanja i znao sva otajstva i sve spoznanje; i kad bih imao svu vjeru da bih i gore premještao, a ljubavi ne bih imao – ništa sam! I kad bih razdao sav svoj imutak i kad bih predao tijelo svoje da se sažee, a ljubavi ne bih imao – ništa mi ne bi koristilo. Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražli-

va, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi. Ljubav nikad ne prestaje!« (1 Kor 13, 1-8)

Odnosno, kad bih najbolje poznao metodologiju i pedagogiju, a ljubavi ne bih imao... Kad bih imao dar pronicavosti i tumačenja sadržaja vjerske nauke... Kad bih fascinirao sve svoje učenike, kad bih im darove dijelio, na izlete ih vodio i pružao im što im drugi nastavnici ne mogu pružiti, a ljubavi ne bih imao... a ljubavi Božje ne bih imao, bio bih samo jedno veliko ništa! Jer jedino je ljubav stvaralačka! Jedino je ljubav sve!

4. UMJESTO ZAKLJUČKA: ZNAMEN BOGA ŽIVOTA...

Moguće je da netko ove riječi protumači kao slikanje idealnog lika katoličkog vjeroučitelja koji je nedostižan u konkretnim životnim situacijama, i u školi i u župnoj zajednici, a da se i ne spominju osobne poteškoće na razini življenja i produbljivanja vjere, te na razini obiteljskih odnosa i egzistencijalnih problema u koje smo svi do grla uronjeni.

Ipak, duboko sam uvjeren da ćemo se, bez jasna i evandeoski idealno ocrtana lika katoličkog vjeroučitelja, naći u situaciji da se mjerimo i premjeravamo, odnosno da nas mjere, premjeravaju, usmjeravaju i konačno odmjeravaju prema nekim mjerilima koja nas neće učiniti osobno sretnijima u vlastitu poslanju niti će nam pomoći u ostvarenju cilja: a on je upoznavanje vjeroučenika s Kristom i upućivanje na susret s Njim, i to ne samo u intimi vlastite savjesti i svijesti, nego posebno u zajednici Crkve. Tko to ne razumije ili ne prihvaća, zbog poštenja i iskrenosti trebao bi iz svoja poslanja izbrisati riječi »vjeroučitelj«, a da ne spominjem pridjev »katolički«.

Kao ilustraciju i podršku svima evo poruke blaženog Alojzija Stepinca, koju je 1940. uputio katoličkim akademičarkama, a koja tim više može biti upućena i današnjim katoličkim vjeroučiteljima: »O kako ... izgledaju smiješni pokušaji modernog čovjeka da se otme vlasti Božjoj, da izmakne kontroli Stvoritelja. Jer kad bi samo malo mislio, onda bi svatko od tih umišljenih modernih veličina brzo došao do zaključka, što ga je psalmist tako lijepo izrazio riječima: 'Kamo da idem od duha Tvojega? I od lica Tvojega kamo da pobegnem? Da uzidem na nebo, ti si ondje; da sidem u pakao, ondje si. Da se uzdignem na krilima zore i preselim se onkraj mora: i ondje će me ruka Tvoja voditi i držati desnica tvoja...' Iz te neoborive činjenice, da smo vlasništvo Božje, izviru za nas dužnosti ali i stanovita prava i velike prednosti... I dotle, dok Mu služiš, dok se držiš njega koji te je stvorio, dotle jesi nešto. Ako se od Njega odijeliš, onda si ništa! ... Ta vjera u Stvoritelja svijeta, u nenatkriljivog vječnog majstora, koji nas je stvorio, i Otkupitelja, koji je iz ljubavi prema nama umro na križu, čvrsta je podloga vječnom idealizmu katolika, njegovom duševnom miru u svim peripetijama ljudske historije i osobnog života... Ne zaboravite nikada svojega dostojanstva. U vašem je biću duboko utisnut znamen Boga živoga!«²⁶

Ne možemo se, u ovom kontekstu, ne prisjetiti značajnih riječi pape Ivana Pavla II, upućenih vjeroučiteljima 4. listopada 1998. u Gospinom prasketištu u Solinu: »Smatram opravdanim da se posebnim riječima obratim i vama, dragi vjeroučitelji i nastavnici vjeronauka. Pozvani ste naime da u školama i u župama mladim naraštajima pomažete upoznati Krista kako bi Ga mogli slijediti i za Nj svjedočiti. Pozvani

ste pomagati mladeži da se, svladavajući u svjetlu evanđelja teškoće na koje nailazi u svojem ljudskom i duhovnom sazrijevanju, uključi u Crkvu i društvo. Vjeroučiteljeva je obveza da mladima u izlaganju razloga života i nade ponude što produbljeniju i jasniju spoznaju Boga i povijesti spasenja, koja je svoj vrhunac dosegla u smrti i uskrsnuću Isusa Krista. Oslonac se svekolike djelatnosti vjeroučitelja ili nastavnika vjeronauka nalazi u naviještanju riječi Božje, u nastojanju da pobudi vjeru i da se zauzme za njezino sazrijevanje. Kateheza ili školski sat vjeronauka trebaju biti *prigoda za svjedočenje*, koje će između vjeroučitelja-nastavnika i učenika uspostaviti pravu i duboku povezanost sposobnu hraniti vjeru.«²⁷

Bez ljubavi sve je ostalo ništa. A svi kažu da je uzor ljudske ljubavi majka. Većina vjeroučitelja su žene. Majke i buduće majke. I duhovne majke. Osvežiti i osnažiti svoj identitet znači ugledati se u majku svih majki, u Mariju – majku ljubavi, koja je majka i učiteljica vjere. Ivan Pavao II veli: »Molim Presvetu Djevicu Mariju, Majku utjelovljene Riječi i Majku Crkve, da svojim moćnim zagovorom podrži katehetsko zalaganje cijele Crkve na svim razinama, u vrijeme kad je Crkva pozvana na novi blagovjesnički napor. O da svjetlo prave vjere oslobodi ljude od neznanja i robovanja grijehu te ih privede k jedinoj slobodi tog imena dostojnoj (usp. Iv 8,32): slobodi života u Isusu Kristu pod vodstvom Duha Svetoga, ovdje na zemlji i u

²⁶ A. STEPINAC, *Propovijedi, govori, poruke (1934-1940)*, Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb 2000, str. 492-493.

²⁷ »Prenijeti budućim naraštajima razloge života i nade«, u: IVAN PAVAO II, *Bit ćete mi svjedoci. Govori za vrijeme pastoralnog pohoda Hrvatskoj od 2. do 4. listopada 1998*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998, str. 46-47.

kraljevstvu nebeskom, u punini sreće gledanja Boga licem u lice (usp. 1 Kor 13,12; 2 Kor 5,4-8)!«²⁸

I ja se pridružujem istoj želji. Neka u očima vašim nikad ne izblijedi duha sjaj, neka u srcima vašim vazda ostane Kristov

znamen! Znamen križa i ljubavi! Po sve vijeke. Amen.

²⁸ IVAN PAVAO II, »Fidei depositum«, u: *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb 1994, str. 15.